

apropa

---

cultura
una porta
a la inclusió

— Dossier —

**Jornades d'accessibilitat
i inclusió Apropa Cultura
2015**

Sessió 2

Dilluns 23 de novembre de 2015

Museu Picasso de Barcelona

Contingut

1	Una aproximació als col·lectius socials.....	3
1.1	Persones en risc d'exclusió social.....	3
1.2	Persones amb problemàtica de Salut Mental.....	8
1.3	Una aproximació a la discapacitat intel·lectual.....	13
1.4	Una aproximació a la gent gran i deteriorament cognitiu.....	17
2	Experiències d'activitats a museus per a col·lectius específics.....	35
2.1	Museu Marítim de Barcelona.....	35
2.2	Museu Picasso.....	35
2.3	Museo Reina Sofia de Madrid.....	36
2.4	Museu de Sant Boi i CaixaForum Saragossa.....	49
3	Glossari.....	50

1 Una aproximació als col·lectius socials

1.1 Persones en risc d'exclusió social.

Mercè Darnell, adjunta Àrea Social Càritas Diocesana de Barcelona.

Aquest és el resum del llibre: *DESSARROLLO A ESCALA HUMANA*, de Manfred A. Max-Neff, 1993.

Necesidades

Atributos esenciales de todo ser humano. Son universales y no varían con el tiempo.

- Cuasi-determinadas (biología, psicología, metafísica)(Permanentes)
- Materiales e Inmateriales
- Finitas, pocas y clasificables (ver parrilla)
- Doble dimensión: como carencia y como potencia
- Presentes a la vez y con el mismo rango (No jerarquizadas)

La **matriz de necesidades** recoge en forma de parrilla cuáles son esas necesidades universales identificadas. Es un cuadro de doble entrada, que recoge, por un lado, las nueve necesidades axiológicas (del mundo de los valores): SUBSISTENCIA, PROTECCIÓN, AFECTO, ENTENDIMIENTO, PARTICIPACIÓN, OCIO, CREACIÓN, IDENTIDAD, LIBERTAD.

Por otro, las necesidades según las categorías existenciales de: SER, TENER, HACER Y ESTAR.

SER: registra *atributos personales o colectivos*, expresados como sustantivos

TENER: registra *instituciones, normas, mecanismos, leyes*, recogidos en una o más palabras

HACER: registra *acciones personales o colectivas*, expresadas como verbos

ESTAR: registra *espacios y ambientes*

La doble dimensión de las necesidades

Es frecuente identificar la “necesidad” sólo como CARENCIA, como falta de algo. Reducimos la necesidad a un vacío que produce dolor. Esta visión crea pasividad y su dinámica es el *paternalismo y la dependencia* de aquel que trata de “llenar el vacío” (“tú estás vacío y yo tengo con qué llenarlo”)

Sin embargo, el DEH hace hincapié en la necesidad como POTENCIA. “La necesidad aguza el ingenio”, dice el refrán popular. Y, efectivamente, la necesidad sentida como tal, nos MOTIVA, nos MOVILIZA, nos COMPROMETE, desarrolla las potencialidades y los recursos propios de la persona. Este enfoque promueve el *protagonismo y la participación*.

La necesidad de participación es potencial de participación, la necesidad de afecto es potencial de recibir afecto y también de darlo.

Satisfactores

Lo que cambia son las formas o medios mediante los cuales las necesidades son satisfechas. Lo que cambia son los satisfactores, la calidad y la cantidad en que se satisfacen las necesidades.

Son las diferentes formas de cubrir las necesidades, la manera en que hacemos las cosas. Están relacionados con la sociedad, la cultura y la antropología, cambiantes en la política, las sociedades y en los diferentes grupos humanos.

Pueden ser formas de ser, tener, hacer o estar, (organización, estructuras, prácticas, hábitos, espacios, comportamientos...), de carácter individual o colectivo.

Hay satisfactores sinérgicos y otros destructores. El cambio cultural y personal consiste, precisamente, en reemplazar unos satisfactores por otros diferentes. Los satisfactores son, por tanto, el **ÁMBITO PROPIO DE NUESTRO TRABAJO**.

Los diferentes tipos de Satisfactores

Hay dos grandes bloques de satisfactores

a) satisfactores negativos. Son todos aquellos que resuelven de manera aparente alguna necesidad, pero destruyen o inhiben la satisfacción de otras, o proporcionan una falsa sensación de satisfacción. Ejemplos:

- armamentismo, censura (destructores). Con la excusa de la protección.
- prostitución, modas (pseudosatisfactores), Inducidos por la moda y la publicidad
- permisividad, juguetes electrónicos (inhibidores). Sobresatisfacen necesidades
- paternalismo y limosna (pseudosatisfactores e inhibidores)

Normalmente son impuestos, inducidos o forman parte de rituales, son exógenos, es decir, nos vienen dados desde fuera.

b) satisfactores positivos. Los que satisfacen realmente las necesidades. Aquí tenemos una distinción importante para nuestra tarea:

b.1. Los satisfactores singulares: Aquellos que satisfacen una sola necesidad y son neutros respecto de las otras. Son acciones que resuelven lo inmediato, pero nada cambia. Suelen generarse en instituciones o empresas y, en ese sentido, también son exógenos. Ejemplos:

Entrega alimentos, ropa, asistenciales (subsistencia), Medicina curativa (subsistencia), Voto (participación), Nacionalidad (identidad), Viajes organizados (ocio), Regalo comercial (Afecto)

b.2. Satisfactores SINÉRGICOS: Todos aquellos que, al satisfacer una necesidad, estimulan o contribuyen a la satisfacción simultánea de otras. Generalmente son impulsados de adentro hacia afuera, de abajo hacia arriba. En ciertos casos son contraculturales (subvierten la competencia, el consumismo...). Ejemplos:

- Lactancia materna (subsistencia + protección, afecto, identidad...)
- Medicina preventiva (protección + subsistencia, entendimiento, participación)
- Juegos didácticos o populares, viajes autoorganizados (ocio+ creación, entendimiento, identidad, afecto)
- Democracia directa (participación + entendimiento, identidad, libertad)

Un satisfactor puede satisfacer diversas necesidades. Una necesidad necesita a veces de varios satisfactores. GENERAR PROCESOS SINÉRGICOS

Matriz de necesidades y satisfactores

Lo que se pretende es que esta clasificación de necesidades nos facilite el **análisis de la relación** entre las necesidades y la forma de satisfacerlas. La clasificación vale en la medida en que sea crítica y capaz de detectar insuficiencias en la relación entre los satisfactores disponibles y las necesidades vividas. Debe servir de resorte para *pensar un orden alternativo, capaz de generar y fomentar satisfactores para las necesidades de todas las personas y de toda la persona*, y sustituir los factores negativos, que sacrifican unas necesidades, por otros más sinérgicos que combinan la satisfacción de varias.

CEPAUR: MATRIZ DE NECESIDADES Y SATISFACTORES

<i>Existenciales</i> <i>Axiológicas</i>	SER	TENER	HACER	ESTAR
SUBSISTENCIA	Salud física y mental	Alimentación, Alojamiento, Ropa, Trabajo...	Alimentar, Descansar, Trabajar...	Entorno vital Entorno Social
PROTECCIÓN	Cuidado, Seguridad Autonomía	Prestaciones sociales Sistemas de Salud, Seguros, Ahorro, Familia, trabajo...	Cuidar, Prevenir Cooperar, Planificar, Defender...	Contorno vital, Contorno social,
AFECTO	Autoestima, Respeto Generosidad, Humor Sensualidad ...	Amigos, Pareja, Familia, Animales domésticos, Plantas,	Acariciar, Cuidar, Expresar emociones, Compartir	Espacios de privacidad Hogar... Espacios de encuentro,
ENTENDIMIENTO CONOCIMIENTO	Curiosidad Conciencia crítica Intuición,	Maestros y Sistemas Literatura, Políticas de Comunicación...	Investigar, Estudiar, Experimentar, Educar, Analizar, Meditar, Interpretar...	Ámbitos formativos: Escuelas, Asociaciones, Comunidades...
PARTICIPACIÓN	Receptividad Humor, Entrega, Respeto, Entrega, Pasión...	Derechos, Obligaciones, Responsabilidades, Tareas...	Afiliarse, Cooperar, Compartir, Discrepar, Dialogar, Opinar...	cooperativas, asociaciones, iglesias, vecindario...
OCIO	Humor, Tranquilidad, Imaginación, .	Juegos, Espectáculos, Fiestas, meditación, relajación...	Soñar, Añorar, Fantasear, Relajarse, Jugar, Divertirse,	Espacios de intimidad, de encuentro, tiempo libre, paisajes...
CREACIÓN	Pasión, Voluntad, Intuición, Imaginación, Autonomía, Curiosidad, Inventiva	Habilidades, Destrezas, Métodos, Trabajos...	Trabajar, Inventar, Construir, Componer, diseñar, Interpretar...	Espacios de expresión, libertad...Talleres, cursos, grupos,
IDENTIDAD	Pertenencia, Coherencia, Diferencia, Autoestima, Autonomía...	Símbolos, Lenguaje, Hábitos, Valores, Normas, Roles,	Comprometerse, Integrarse, Definirse, Conocerse, Crecer, Reconocerse Actualizarse...	Ámbitos de pertenencia y relación, Etapas vitales Entornos de la cotidianeidad...
LIBERTAD	Autonomía, Autoestima, Voluntad, Apertura, Determinación, Audacia, Tolerancia...	Acceso a los Derechos y Deberes, Compromisos, Cauces de manifestación y expresión, opciones	 Optar, Discrepar, Arriesgar, Asumir	Ámbitos de expresión, de elección, Agrupaciones...

La columna del SER registra **atributos** personales o colectivos. La del TENER, registra **instituciones, normas, mecanismos, herramientas, leyes, etc.** La columna del HACER registra **acciones**, personales o colectivas y, por último, la del ESTAR registra **espacios y ambientes**.

FUENTE: Adaptación del libro DESARROLLO A ESCALA HUMANA, de Manfred A. Max-Neff, 1993

1.2 Persones amb problemàtica de Salut Mental.

Pedro Sánchez, membre de la Taula de Salut Mental de Badalona, Treballador social del Centre de Salut Mental d'Adults Badalona 1 de l'Institut Municipal de Serveis Personals de Badalona, antropòleg i professor de la facultat Pere Tarrés.

MAPA DE SALUT MENTAL:

Una aproximació a la salut mental en 7 preguntes i una experiència

A quantes persones afecta?

La incidència dels trastorns mentals és molt ampla. Tal i com diuen algunes campanyes de sensibilització: "1 de cada 4 persones patirà algun trastorn mental al llarg de la seva vida". Aquesta xifra inclou però afectacions diferents, algunes de tipus lleu o transitòries, que no podem equiparar-se als trastorns considerats greus en quant a la profunda incidència que tenen per a la vida de les persones que els pateixen. En aquest sentit parlaríem d'aproximadament un 8% de la població, que segueix sent una incidència molt notable.

A quantes persones afecta?

~~1 de cada 4~~

1 de cada 5

?

Trastorns greus: 1 de cada 12

061 CatSalut

Es consideren trastorns de salut mental:

The infographic features a woman's face on the left. To the right, a large question mark is superimposed over a circular graphic. The text '1 de cada 4' is crossed out with a red 'X', and '1 de cada 5' is written below it. At the bottom, 'Trastorns greus: 1 de cada 12' is circled in red. The background is a light map with various geographical labels.

Quan diem que hi ha un trastorn mental?

El diagnòstic dels trastorns mentals depenen de molts factors de tipus científics, socials, culturals i històrics. Tots aquests són elements dinàmics, fins i tot els criteris clínics que es perceben com a objectius es modifiquen amb cada revisió dels categories diagnòstiques, traient o incorporant noves patologies. Cada cultura genera patiments psíquics propis i elements de protecció o vulnerabilitat que condicionen l'evolució, pronòstic i manifestacions de les patologies psiquiàtriques. Aquestes patologies també dependran en bona mesura de la "fortuna" en els resultats de les eleccions vitals de cada individu, que tendiran a potenciar o minimitzar la incidència en els trastorns. La salut i la malaltia psíquica és doncs un continuum on no existeix ningú absolutament malalt: tothom té elements sans, ni ningú absolutament sa: tothom té o tindrà pertorbacions o patiments psíquics.

Quins trastorns mentals?

Els trastorns mentals es classifiquen nosològicament en quatre grans grups:

1. Trastorns d'ansietat
2. Trastorns afectius
3. Trastorns psicòtics
4. Trastorns de personalitat

No obstant, la comorbiditat dels trastorns psiquiàtrics és una característica molt generalitzada i que complica notablement el seu abordatge. Les persones que participen al Programa Apropa Cultura es troben vinculades a serveis que fonamentalment treballen amb el grup de persones afectades per trastorn psicòtics que suposen entorn del 75 a 85% dels usuaris del programa.

Què és la psicosi?

La psicosi és un terme genèric utilitzat per referir-se a un estat mental caracteritzat per una escissió o pèrdua de contacte amb la realitat. La categoria dels trastorns psicòtics inclou diversos trastorns. El més greu i conegut d'aquests és la esquizofrènia

Què els passa a les persones que pateixen una esquizofrènia?

La esquizofrènia, com altres malalties psicòtiques, cursa per brots que s'inicien a l'adolescència o joventut. Aquests episodis, estan caracteritzats per l'aparició de

síntomes delirants o al·lucinatoris que es denominen “síntomes positius”, que es tracten amb psicofàrmacs específics i que en la gran majoria dels casos precisaran d’hospitalització. No obstant, la dificultat per a la integració i el bon funcionament social i laboral de les persones que pateixen esquizofrènia vindrà determinada pels anomenats “síntomes negatius” i pel deteriorament cognitiu que els causa la malaltia. Quants més brots pateixin major serà la probabilitat de deteriorament.

Què són els símptomes negatius?

Els símptomes negatius més significatius són l’apatia, l’abúlia (absència o disminució de les capacitats volitives), l’anhedonia (incapacitat o dificultat per sentir plaer), l’aplanament afectiu (disminució de l’expressivitat emocional) i un important retraïment o desinterès per les relacions socials, que en bona part estarà condicionant per les característiques mencionades amb anterioritat.

Aquests símptomes negatius redunden i s’agreugen encara més per una ampla comorbiditat física associada a estils de vida poc saludables i a una menor accessibilitat als serveis sanitaris que suposen una esperança de vida de fins a 20 anys inferior als de la població general. També podríem afegir encara entre aquests elements que dificulten la integració de les persones afectades d’esquizofrènia els efectes secundaris de la medicació -que serveix per tractar i prevenir els símptomes positius- o el deteriorament cognitiu produït per la malaltia. La OMS considera la esquizofrènia com la tercera malaltia més incapacitant inclús per sobre de la paraplegia i la ceguesa i amb uns costos socials i de tractament elevadíssims.

Una de les majors dificultats en el tractament d’aquesta patologia consisteix en l’absència de consciència de trastorn que inclús es considera un símptoma més de la malaltia i que dificulta moltíssim el seu tractament.

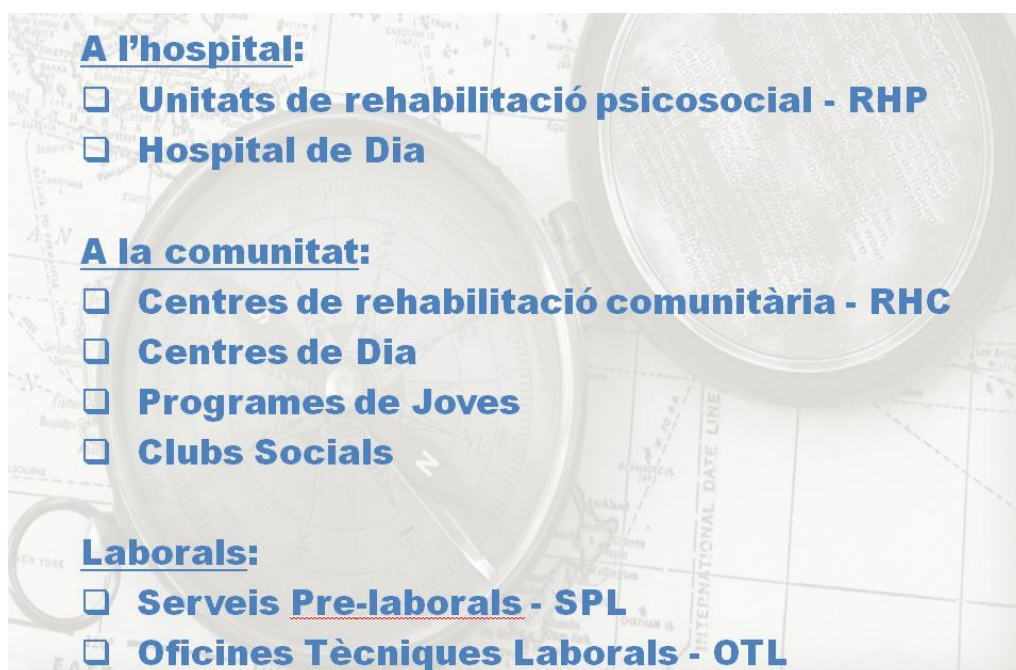
Quin deteriorament cognitiu?

Des de la perspectiva de la participació al programa Apropa Cultura, tant els símptomes negatius dels que acabem de parlar com el deteriorament cognitiu seran unes de les característiques més visibles i condicionants. Deteriorament en quant a memòria verbal i no verbal, atenció visual i auditiva, habilitats espacials, alentiment executiu o dèficits de llenguatge, entre d’altres. Tanmateix cal contemplar la possibilitat d’algunes distorsions cognitives, com ara: pensament paralògic –que implica atribucions no basades en una lògica causal, interpretació literal de metàfores o

atribucions de predicat; autoreferencialitat –a partir de la qual s'atribueixen alguns esdeveniments com a referits a un mateix de forma aleatòria o il·lògica; lògica concreta –que comporta una dificultat per entendre els conceptes abstractes; o el pensament dicotòmic.

Com es tracten els símptomes negatius i el deteriorament cognitiu?

Amb tota seguretat no podran accedir al programa Apropa Cultura persones en fase de descompensació o casos d'especial gravetat. Les persones participants estaran estables i vinculades a algun servei, els més habituals dels quals són: Unitats hospitalàries de rehabilitació psicosocial que treballen principalment la consciència de trastorn i habilitats pel maneig de la malaltia i les distorsions cognitives, els Hospitals de Dia que tenen uns objectius similars però que els abordaran en programes d'assistència diürna a l'hospital i pernoctació al domicili; Centres de rehabilitació comunitària (RHC) o Centres de dia amb un abordatge més social de les dificultats i vinculats a la comunitat; els Programes de Joves que tracten exclusivament a persones d'entre 16 i 25 anys per tal d'adequar-se millor a les seves necessitats; els Clubs Socials centrats en el lleure i l'ocupació del temps que s'han demostrat com a elements molt terapèutics que milloren el funcionament dels afectats i prevenen les recaigudes; els Serveis Pre-laborals que treballen l'adquisició o recuperació d'habilitats que permetin la seva inserció laboral o les Oficines Tècniques Laborals (OTL) que treballen la inserció i el suport en l'entorn laboral.

L'experiència

Al Centre de Salut Mental de Badalona on treballa, atencem des de fa més de 25 anys a una persona afectada d'esquizofrènia, que com molts altres pacients de similars característiques viu sol amb una mínima assistència domiciliaria. Ell accepta aquest suport, amb reticències i gestiona el seu habitatge amb importants carències en l'organització, el manteniment i la neteja, però amb una excepció: un racó de la seva habitació on té una completa col·lecció de CDs de música clàssica, perfectament endreçats, per categories i ordre alfabètic al costat d'un bon equip de reproducció d'àudio. A més d'això, durant molt de temps va reservar una part de la seva minsa pensió per adquirir l'abonament de temporada de l'Auditori.

La seva mare també patia esquizofrènia, igual que la seva germana que amb menys autonomia que ell ara viu a una residència. Orfes de pare, van ser criats pels seus avis mentre la mare vivia al carrer, dormint als portals, regirant els contenidors i empenyent un carretó de supermercat, però sempre amb uns Walkmans posats on sonava música clàssica. Més tard i ja molt deteriorada física i cognitivament, va anar a viure a una residència on el fill la visitava varis dies a la setmana fins la seva mort aquest passat estiu. Els cuidadors de la residència ens explicaven com els seus temes de conversa no giraven entorn a les novetats dels dies anteriors o sobre com es trobaven, sinó sobre les darreres peces musicals que havien escoltat, els fragments que més els agradaven, altres obres del mateix compositors o altres versions. Era com si la música suplís unes habilitats relacionals deteriorades i un nexa emocional pertorbat aconseguint un vincle des dels seus aspectes més sans.

Apropa Cultura, més enllà d'acostar la cultura a persones que difícilment hi accedirien, aconsegueix convertir la cultura en una eina integradora, transformadora i rehabilitadora per incorporar a la societat a aquells col·lectius més desfavorits. El valor de la cultura per apropar les persones no entén d'exclusions, edats o malalties i és patrimoni de tots aquells que troben en ella un sentit.

*El de la locura y el de la cordura
son dos países limítrofes,
de fronteras tan imperceptibles,
que nunca puedes saber con seguridad
si te encuentras en el territorio de la una
o en el territorio de la otra.*

Arturo Graf

1.3 Una aproximació a la discapacitat intel·lectual

Claudia Torner, coordinadora tècnica d'Apropa Cultura i educadora de l'activitat

Un matí d'orquestra, adreçada a persones amb discapacitat intel·lectual.

La discapacitat intel·lectual, com diu el [DINCAT](#), no és una cosa que tenim, com tenim els ulls clars i els cabells foscos, tampoc és una cosa que som, com alts o prims... es refereix a un estat de funcionament que comença a l'infància i en el qual existeix un desenvolupament intel·lectual incomplet o detingut. Per aquesta raó parlem de persones amb discapacitat, i no de discapacitats o persones discapacitades.

El cicle de vida d'una persona amb discapacitat

Durant la infància, fins al 16 anys o vida adulta, el nen amb discapacitat podrà escollir entre anar a l'escola ordinària o bé als centres d'educació especial. Un cop és adult, en funció del seu estat familiar, la seva autonomia i capacitat, podrà dirigir-se a diferents serveis. En aquest mateix dossier trobareu un glossari amb la descripció de tots els tipus de serveis. Els que més us trobareu seran els Centres Especials de Treball, els Centres i Tallers Ocupacionals i les Residències o Llars.

La discapacitat intel·lectual

Parlarem de discapacitat intel·lectual lleu, mitjana i greu. En general, les persones amb discapacitat es poden veure afectades en:

- Pensament, dificultat d'enllaçar idees
- Llenguatge, dificultats de comunicació, expressió oral i comprensiva.
- Moviment, falta de mobilitat i autonomia
- Socials i afectives: gran sensibilitat a la frustració, poden arribar a sentir-se molt soles i incompreses.

Però no ens quedem en les limitacions, pensem en les capacitats, i que vosaltres quan rebeu aquests grups ho podreu observar millor que ningú:

- Molta il·lusió
- Implicació i curiositat
- Capacitat afectiva

Alguns consells i pautes

Cal tenir en compte...

- Durada d'atenció curta
- Dificultat d'entendre conceptes fora de la seva quotidianitat
- Dificultat de seguir instruccions
- Adaptació a llocs desconeguts
- Major sensibilitat a l'espai i la llum
- Descontrol emocional

No oblidem les condicions personals

- Cansament després del desplaçament
- Pèrdua de la rutina
- Pèrdua del temps d'espera
- Canvi d'exercici físic

A la visita...

- Procurem buscar la comoditat del grup
- Parlem poc a poc
- Senzill, però no infantil!
- Menys paraules, més sensorial
- Personalitzem la informació, quotidianitat
- Proximitat i tacte
- Cuidem la il·lusió!

L'educador social, l'acompanyant del grup, serà el teu aliat. Ell té tota la informació que pots necessitar de les persones. No dubtis a fer-li moltes preguntes.

El teu aliat i aliada!

No oblidis que, per saber com està anant l'activitat, el millor és observar les cares de les persones, dels acompanyants i dels usuaris. Hi trobaràs tota la informació que necessites. Treballar amb persones amb discapacitat intel·lectual és una oportunitat per a créixer, desenvolupar noves capacitats, per a ser més flexible i creatiu a la nostra feina.

Com està anant?

1.4 Una aproximació a la gent gran i deteriorament cognitiu

Montserrat Lacalle, doctora en Psicologia, professora de la facultat Pere Tarrés, psicòloga de la Residència Vibentia Mullerat, professora Associada al Dep. de Psicologia Clínica i de la Salut de la UAB.

A continuació, la presentació de la Montserrat Lacalle que va projectar durant la jornada de formació d'accessibilitat i inclusió al Museu Picasso:

Mites i estereotips sobre l'envelliment

- La gent gran normalment està sola o aïllada
- Moltes persones grans estan malaltes, són fràgils, depenen dels altres i tenen greus problemes cognitius
- La gent gran està deprimida i amb l'edat arriben a ser més difícils i rígids, no adaptan-se als canvis
- La gent gran conforma un grup homogeni

 FUNDACIÓ PERE TARRÉS
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

 apropa cultura una porta a la inclusió

PLATÓ:

- ❑ Pèrdua
- ❑ Malaltia
- ❑ Deteriorament

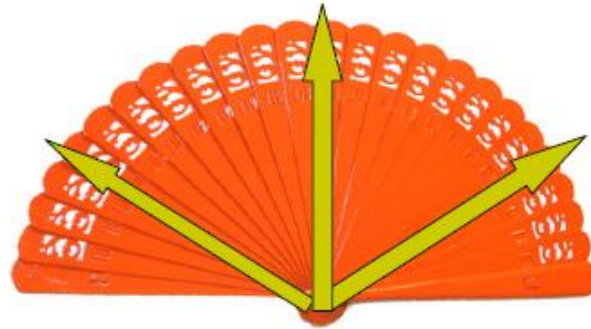
ARISTÒTIL:

- ❑ Etapa d'oportunitats
- ❑ Sabiduria
- ❑ Coneixement

L'extraordinària variabilitat de la vellesa

La diversitat de la gent gran

Naixement

FUNDACIÓ
PERE TARRES
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa
cultura
una porta
a la inclusió

Creences de la població referides a la vellesa

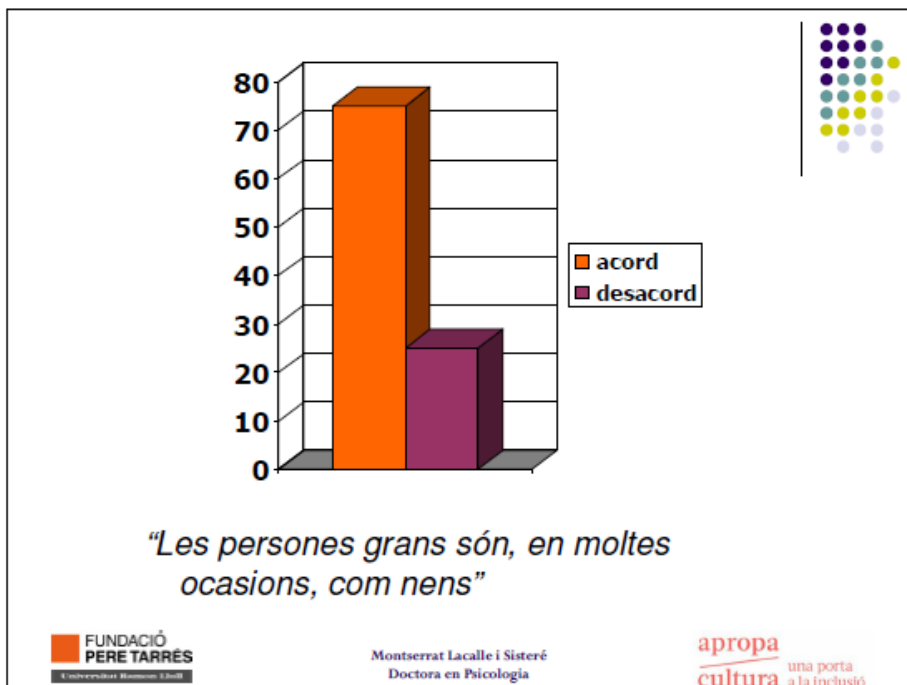
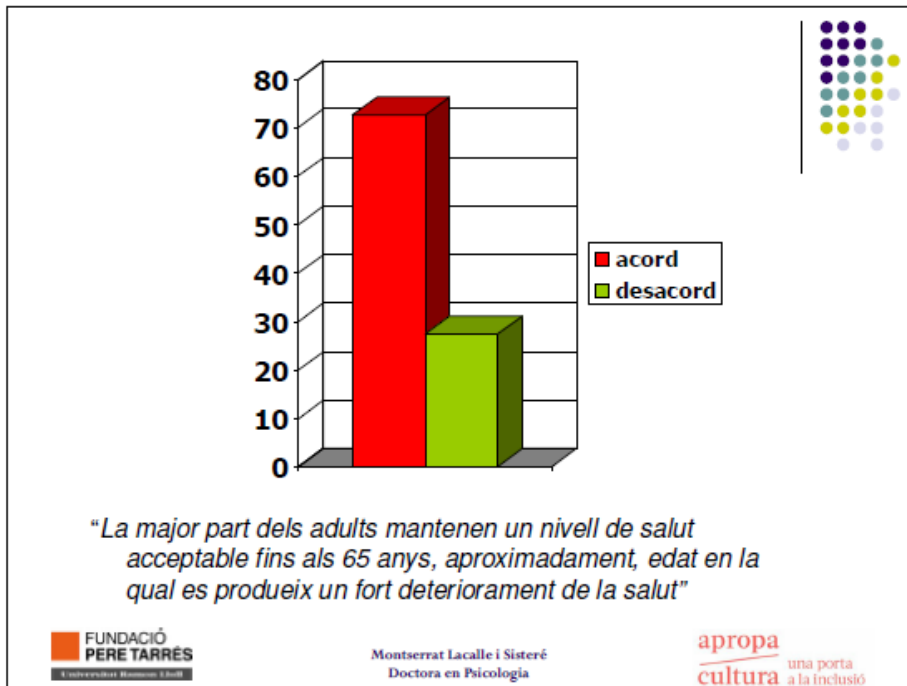
“La major part dels adults mantenen un nivell de salut acceptable fins als 65 anys, aproximadament, edat en la qual es produeix un fort deteriorament de la salut”

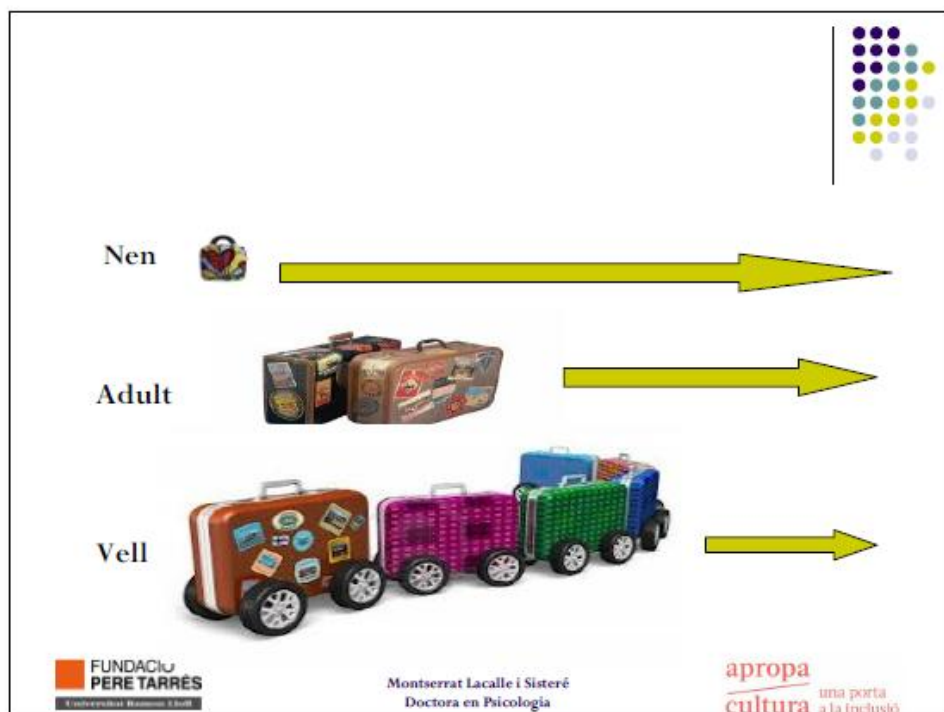
“Les persones grans són, en moltes ocasions, com nens”

FUNDACIÓ
PERE TARRES
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa
cultura
una porta
a la inclusió

Nen

Adult

Vell

FUNDACIÓ PERE TARRÉS
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa cultura
una porta a la inclusió

Envelliment: canvis característics

“L’envelliment és un procés de canvis en l’organisme que, amb el temps disminueix la probabilitat de supervivència i redueix la capacitat fisiològica de autoregulació, de reparació i d’adaptació a les demandes ambientals.”

Birren i Zarit (1985)

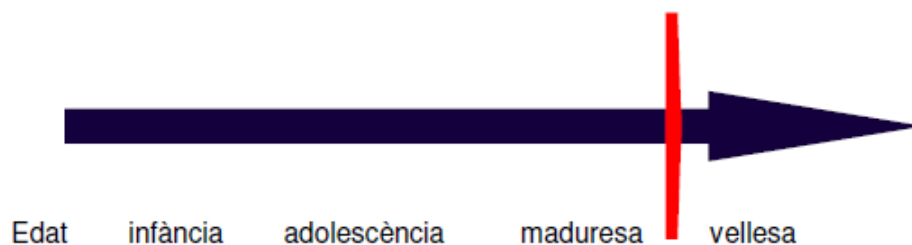

FUNDACIÓ PERE TARRÉS
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa cultura
una porta a la inclusió

Quan comencem a envellir?

65 anys

Envelliment: un procés bio-psico-social

A nivell biològic, l'envelliment suposa Cristofalo (1991):

- Canvis en la composició química del cos, per exemple: reducció de la massa muscular, reducció de la massa òssea, augment del percentatge de greix, etc.
- Canvis degeneratius globals, evidenciats en les mesures bàsiques de capacitats funcionals, per exemple: menor ritme cardíac, capacitat pulmonar, etc.
- Menor capacitat de respondre de manera adaptativa a les variacions ambientals.
- Increment de la vulnerabilitat a nombroses malalties.
- Augment de la probabilitat de mor.

Canvis **sensoriomotors** a la vellesa i intervencions per a minimitzar les conseqüències (taula adaptada de Belsky, 2001, a Triadó i Villar, 2006)

VISTA	
Canvi	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Visió pobre a la foscor ✓ Més sensibilitat a l'enlluernament ✓ Visió perifèrica feble ✓ Processament més lent de les dades visuals
Intervencions	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Utilitzar llums intenses indirectes, no fluorescents ✓ Utilitzar colors vius i que contrastin ✓ Portar un llanterna en llocs amb poca llum ✓ Examinar completament l'entorn visual ✓ Utilitzar les ajudes corresponents en els casos de problemes de visió greu

Canvis **sensoriomotors** a la vellesa i intervencions per a minimitzar les conseqüències (taula adaptada de Belsky, 2001, a Triadó i Villar, 2006)

OÏDA	
Canvi	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pèrdua de l'oïda per als tons aguts
Intervencions	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Evitar els llocs amb molts sorolls de fons ✓ Parlar vocalitzant, en to greu i de cara a la persona ✓ Instal·lar moqueta de paret a paret i finestres amb doble vidre ✓ Utilitzar audiòfons i altres ajuts en els casos greus

Canvis **sensoriomotors** a la vellesa i intervencions per a minimitzar les conseqüències (taula adaptada de Belsky, 2001, a Triadó i Villar, 2006)

GUST I OLFACTE	
Canvi	✓ Pèrdua de sensibilitat per als aliments o dolç, poc olfacte
Intervencions	✓ Donar més sabor als aliments i mastegar bé ✓ Menjar fruita ✓ Els detectors de fum són fonamentals en les cases de les persones d'edat avançada

Canvis **sensoriomotors** a la vellesa i intervencions per a minimitzar les conseqüències (taula adaptada de Belsky, 2001, a Triadó i Villar, 2006)

TEMPS DE REACCIÓ	
Canvi	✓ Un endarreriment general, especialment en els casos que exigeixen una sèrie de passes o accions complexes
Intervencions	✓ Evitar situacions de alt risc o que exigeixen velocitat ✓ Fer exercici

Canvis sensoriomotors a la vellesa i intervencions per a minimitzar les conseqüències (taula adaptada de Belsky, 2001, a Triadó i Villar, 2006)

AFECCIONS EN EL MOVIMENT	
Canvi	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Menys força muscular i flexibilitat de les articulacions ✓ Els ossos es trenquen amb més facilitat
Intervencions	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Instal·lar moquetes i catifes poc <u>tupides</u> ✓ Reduir la quantitat de mobles ✓ Les portes s'han d'obrir amb facilitat ✓ Utilitzar baranes per agafar-se o dispositius similars d'ajuda

Envelliment: un procés bio-psico-social

A nivell psicològic, existeixen funcions cognitives que van declinant progressivament durant tota la vida adulta, tot i que altres es mantenen fins a etapes molt tardies, no es deterioren o, fins i tot, milloren amb el pas del temps (Junqué i Jurado, 1994):

Deteriorament Cognitiu	Millora en el rendiment
Memòria	Llenguatge
Funcions motores i velocitat	Raonament verbal
Funcions visoperceptives	"Saviesa"
Funcions executives	
Funcions lingüístiques i intel·ligència	
Funcions prefrontals	

Elements per comunicar-se de manera eficaç:

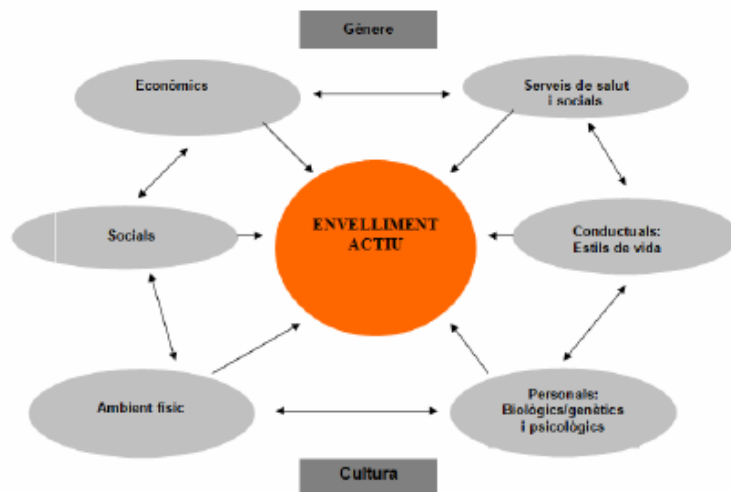
- Escoltar
- Preguntar
- Contestar
- Traduir idees complexes
- Analitzar per trobar allò substancial en un missatge
- Sintetitzar
- **Empatia**
- Donar i rebre informació
- Conciliar enfocaments diversos
- Callar

Aquestes habilitats ens han de permetre:

- Establir una comunicació eficaç amb la persona gran
- Saber expressar els propis sentiments positius (afecte, amor) i els negatius (disgust, desgrat, aversió)
- Disculpar-se i admetre els propis errors
- Admetre la ignorància quan no es coneix la resposta
- Acceptar crítiques fonamentades i saber rebutjar les que es consideren inadequades
- Reconèixer les nostres limitacions

Envelliment Actiu

FUNDACIÓ
PERE TARRÉS
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa
cultura una porta
a la inclusió

Envelliment Sa

- Disminució de la memòria recent
- Manteniment de la memòria de treball i de fets antics
- Necessitat de més temps per aprendre i recordar
- Modesta disminució per trobar paraules espontàniament ("a la punta de la llengua")
- Dificultat per fer diverses coses alhora
- Enlentiment psicomotriu

FUNDACIÓ
PERE TARRÉS
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa
cultura una porta
a la inclusió

Què NO és normal?

- Oblidar coses amb molta freqüència
- Oblidar com es fan coses que ha fet sempre
- Dificultats importants per aprendre coses noves
- Repetir frases o històries en la mateixa conversa
- Dificultat per escollir opcions o per manejar diners

Definició de demència:

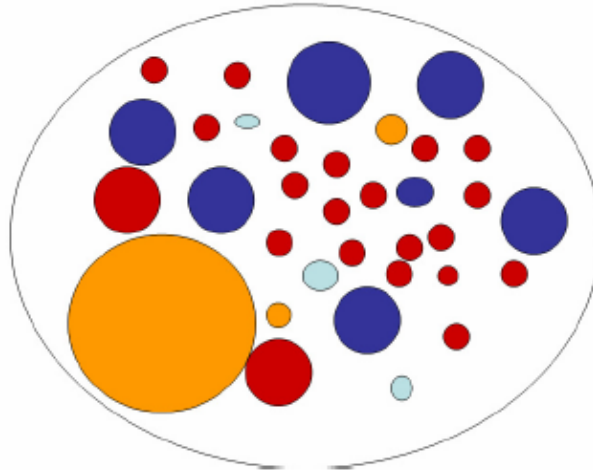
“La demència és una síndrome adquirida, caracteritzada pel deteriorament persistent i difús de les funcions mentals superiors, en absència d’una alteració de la consciència”

(Spiegel, 1987)

Alguns conceptes importants

L'Alzheimer és un tipus de demència

FUNDACIÓ PERE TARRÉS
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa cultura
una porta a la inclusió

Deteriorament Cognitiu en la malaltia d'Alzheimer

DIAG.

FUNDACIÓ PERE TARRÉS
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa cultura
una porta a la inclusió

FUNDACIÓ
PERE TARRÉS
Universitat Mònica d'ell

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa
cultura una porta
a la inclusió

La memòria està condicionada per...

- L'atenció
- Els sentits: vista, oïda, olfacte, tacte i gust
- La motivació, l'interès
- L'hàbit
- L'estat d'ànim
- La imaginació
- El cansament

FUNDACIÓ
PERE TARRÉS
Universitat Mònica d'ell

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa
cultura una porta
a la inclusió

- Dèficit atenció
  - Determinants externs
    - Color
    - Moviment
    - Ubicació
    - Brillant
    - Diferència respecte a l'entorn
  - Determinants interns
    - Necessitats fisiològiques
    - Estats emocionals
    - Interessos
    - Expectatives
    - Actituts

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

La importància del moment present

Temps passat

Temps present

Temps futur

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

Principis Bàsics en la interacció:

Personalització

Flexibilitat

FUNDACIÓ
PERE TARRÉS
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa
cultura una porta
a la inclusió

DIGNITAT

Deriva de l'adjectiu llatí *dignus*,
traduït per VALUÓS

FUNDACIÓ
PERE TARRÉS
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa
cultura una porta
a la inclusió

El tracte **DIGNE** a la persona en situació de fragilitat implica atendre les dues dimensions de la capacitat personal:

Autonomia **Heteronomia**

Dret i capacitat de controlar la pròpia vida

Independència **Dependència**

Desenvolupament en la vida quotidiana

Acompanyem a la persona gran:

Acompanyem a la persona gran:

FUNDACIÓ
PERE TARRÉS
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa
cultura una porta
a la inclusió

dank U wel **Gràcies** Thanks Danke
 AIPÉ VINAKA hitoo merci
 Danke Ehoristo **AGUIJE**
 Abarka Aabate Mahalo Todia **DIANKHYAAD** **Akiszóvóer**
DAKKA DÉR FYRIR Terima kasih **Mobeshakeran** **GRAZIE**
TANTO Arigato **AKTUR NUWON** Kamsa hamaida Paidies Achu **WAYDA-**
IE NANDI KIA MANUIA Cheers **Kiaora Koe**
 Na gode Takk **Sværker**
Gracias Salammat Dziekuje
Muito Obrigado
 Blata Hova **Multumesc**
Spasiha **DAKUJEM**
DANKIE Nuhun **ANSANTE** Tack Maururu **Nsandi** **Thank U Dear** Sabel
THANK YOU! Danke **MAIERRANI** **BAHMAT** **Kam mien**

Montserrat Lacalle i Sisteré
mlacalle@peretarres.org

FUNDACIÓ
PERE TARRÉS
Universitat Ramon Llull

Montserrat Lacalle i Sisteré
Doctora en Psicologia

apropa
cultura una porta
a la inclusió

2 Experiències d'activitats a museus per a col·lectius específics

2.1 Museu Marítim de Barcelona

Teresa Soldevila va presentar *Arrels de Mar*, un projecte cultural i de responsabilitat social per a persones sense llar que atén Arrels Fundació.

Arrels de Mar: <http://museusiaccessibilitat.blogspot.com.es/2014/12/arrels-de-mar.html>

2.2 Museu Picasso

Anna Guarro va explicar l'activitat Picasso en la memòria, taller adreçat a gent gran.

Picasso en la memòria:

<http://museusiaccessibilitat.blogspot.com.es/2014/06/picasso-en-la-memoria.html>

2.3 Museo Reina Sofía de Madrid

Santiago González va presentar la metodologia i les activitats adreçades a persones amb discapacitat intel·lectual al Museo Reina Sofía de Madrid.

Actuar en la sombra: criterios y metodologías de *diseño para todos* en actividades dirigidas a personas con discapacidad intelectual en el Museo Reina Sofía.

Santiago González D'Ambrosio

Proyectos específicos	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Especies de espacios</i> • <i>Topografías compartidas</i>
Proyectos colaborativos	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Conect@</i> • <i>Conect@2</i> • <i>Aulas abiertas</i>
Diseño para todos	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Si fuera un movimiento...</i> • <i>Arte y palabra</i> • <i>Ecos</i> • <i>Actuar en la sombra</i> • <i>Salto al vacío</i>
Inclusión y participación normalizada	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Nuevos creadores – nuevos públicos</i> • <i>Educadanza</i> • <i>Pido la palabra y basado en hechos reales</i>

http://www.museoreinasofia.es/pedagogia/educacion/actividades/visor/74undieractivi... | Buscar | Museo Nacional C...

Preparar la visita 20 Obras

ENTRADAS Horarios y tarifas Hoy en el museo ES

Encontrados 4 resultados

SE HA BUSCADO:

- Accesibilidad
- Personas con discapacidad intelectual

Eliminar todos los filtros

Educación

palabra clave

Seleccione fecha

Incluir eventos pasados.

Ordenar por: Fecha desde

Bucar

PÚBLICO

- Accesibilidad
- Personas con discapacidad intelectual

AÑO

2016

2015

Jueves alternos, 15 octubre, 2015 - 16 junio, 2016 - 10:30 h

Salto al vacío

Accesibilidad Personas con discapacidad intelectual Educación Visita

La clave de *Salto al vacío* y, en general, de las actividades que se dirigen a Centros Ocupacionales, es el principio del *diseño para todos*. Esta premisa se materializa en propuestas educativas que se aplican tanto a la educación formal, como a grupos de educación inclusiva y a grupos específicos de personas con diversidad funcional.

Jueves alternos, 22 octubre, 2015 - 9 junio, 2016 - 10:30

Actuar en la sombra

Accesibilidad Personas con discapacidad intelectual Educación Visita Teatro Taller

Las actividades y talleres dirigidos a Centros Ocupacionales tienen como fundamentos el diálogo entre disciplinas artísticas y el convencimiento de que existen múltiples tipos de inteligencias. La formación del equipo de educadores, el diseño inclusivo de los recursos educativos y la flexibilidad en su aplicación son las claves para la adaptación al contexto concreto de cada grupo.

Jueves alternos, del 5 noviembre, 2015 - 12 mayo, 2016 - 10:30 h

Si fuera un movimiento...

Accesibilidad Personas con discapacidad intelectual Educación Visita Danza

La participación de los Colegios de Educación Especial en el Museo se enfoca hacia modos de experimentar el arte desde lo intuitivo, lo sensorial y lo emocional. Así, en *Si fuera un movimiento...* la tradicional transmisión de contenidos basada en el uso de la palabra se sustituye por un viaje que busca la experimentación puramente física de las obras, jugando con elementos como el cuerpo, el sonido, el movimiento, la luz, el ritmo, la composición o el color.

MUSEO NACIONAL
CENTRO DE ARTE
REINA SOFIA

Actuar en la sombra

Diseño:
Museo Reina Sofía
Teatres de la Llum

Educadoras:
Elba Díaz
Cristina Sánchez-Chiquito
Ana Vaquero
Piluca Herrera
Azucena Hernández

TEATRES
DE LA
LLUM

Necesidades y motivaciones

- Fomentar activamente la **asistencia** de público con discapacidad intelectual.
- Ampliar y **renovar la oferta**, generando una demanda creciente.
- Incorporar otra **disciplina artística** como vehículo para activar el contacto con las artes visuales, incluyendo a profesionales de esa disciplina vinculados con la educación.
- Propiciar un acercamiento acorde a las propias **prácticas y modos de expresión frecuentes en los CO**, apoyando sus objetivos de calidad de vida, ocio y participación a través de la creatividad.
- Consolidar y sistematizar la forma de trabajo de **“diseño para todos”** (5º y 6º y CO –con toda su diversidad inherente-, y educación inclusiva).
- Implicar desde el diseño a un **equipo de educadoras** sin distinguir entre las que atienden grupos de accesibilidad y las que no, formando a través de la experiencia y el trabajo en equipo.

Planteamiento conceptual

Visita- taller de 2:30 horas de duración
Diseñado de forma colaborativa con *Teatres de la Llum*

Exploración de la teatralidad mediante aspectos vivenciales:

- El **cuerpo y la expresión corporal**: postura, gesto y actitud.
- La forma de cubrir el cuerpo: el **vestido, los objetos y complementos** que contribuyen a definir nuestro rol ante los demás.
- **El espectador y su papel**, que puede ser muy diverso: mirar, participar, o llegar a formar parte fundamental de la actuación o *performance*.
- La **escenografía**, o conjunto de elementos que contribuyen a crear un ambiente.
- La presencia de lo teatral, y de actitudes teatrales, en la **vida cotidiana**.
- **La mirada del otro**, de los demás, como factor que nos induce a actuar de una u otra manera.

Recorrido de la visita

Selección de obras:

- Reducida (5 obras).
- Agrupadas en zona tranquila y cercanas unas a otras, evitando cambios de nivel o recorridos de transición demasiado largos.

Recepción:

- Recepción en la puerta del Museo.
- Introducción confortable en sala de talleres: sillas, aseos, abrigos...

Metodología:

- La teatralidad no es sólo el eje temático sino también un recurso metodológico. Cada obra incorpora una dinámica teatral introducida por las educadoras, activando otras vías de expresión y comunicación entre participantes, educadoras y obras de arte.

Metodología

- **Diálogo** fluido, flexible y creativo, rescatando todas las aportaciones de los participantes.
- Fomentar la **participación** y la escucha, desde el respeto y el **carácter voluntario**.
- **Adaptación** del discurso y del vocabulario en función del grupo.
- **Relativizar** tiempos de respuesta, flexibilidad.
- **Empatía**, naturalidad y amabilidad en el trato.
- Mantener **cohesión** e interés del grupo en los desplazamientos, mediante charlas informales o transiciones que capten la atención.

Teatro de sombras

Teatro de sombras. Preparación y materiales

Sesiones de **preparación y ensayo** con los artistas de *Teatres de la Llum* y las educadoras, valorando opciones y ajustando:

- Explicación general de la técnica “delante y detrás” de los bastidores.
- Ensayo de todas las dinámicas. Posibilidad de adaptarlas a todas las capacidades. Simplificación o eliminación de dinámicas en caso de ser necesario.
- Hacer uso de consignas grupales como “mano” o “clic” para coordinar los momentos de encendido o de cambio durante la actuación.

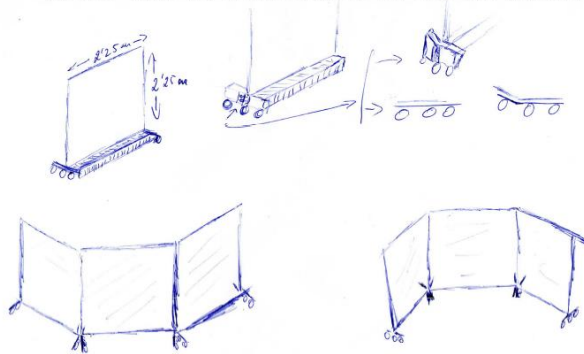
Organización y materiales:

- Equipamientos en la sala de taller: bastidores, cortinas negras, persianas, equipo de reproducción musical...
- Selección de músicas con copyleft.
- Compra de materiales: linternas específicas (no de luces LED), y objetos plásticamente potentes.

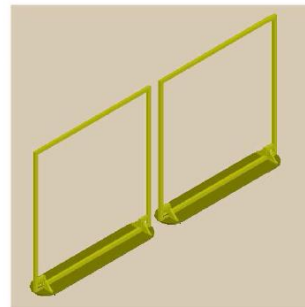
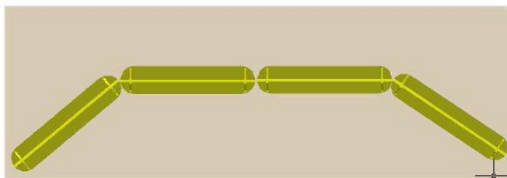

BOCETO PARA LA CONSTRUCCIÓN DE LOS BASTIDORES

TALLER TEATRES DE LA LLUM
MUSEO REINA SOFIA 2013-2014

Teatro de sombras. Potencialidades

- Dinámicas y **objetos sencillos**, que no requieren motricidad fina. Objetos y materiales atractivos para experimentar.
- Poder evocador de la **música**, que genera concentración y estimula el movimiento.
- **Efecto plástico** garantizado. Puesta en valor de los movimientos pausados, mayor plasticidad.
- **Oscuridad**: genera una atmósfera mágica, aunque en ocasiones puede provocar miedo, que se solventa con antelación gracias a las linternas.
- **Desinhibición** al actuar tras los bastidores. Aquellas personas que han tenido más dificultad para expresarse suelen encontrar su mejor momento en el taller.
- Involucrarse como **espectador y como actor**, propiciando a la vez el disfrute estético de los compañeros y la valoración de los otros "actores".
- Fomento del **trabajo en grupo** y el apoyo entre compañeros para la ejecución y las decisiones previas.
- **Desmaterialización** del taller: prima la experiencia y no la producción de un objeto.

Coordinación interna. Dificultades

- **Cierres de salas**, o cambios de obras.
- Coordinación con **seguridad y vigilancia de salas**. Establecer **normas y pautas** al inicio.
- **Aseos no accesibles** en la sala de talleres.
- **Prevención de Riesgos Laborales**: atención a los bastidores, a zonas de peligro en ascensores, etc..
- **Aumentar recursos** para ampliar la oferta, que no cubre la demanda.
- Gestión interna de **acondicionamiento y mantenimiento** de espacios.

Coordinación con los centros

- **Inscripciones** previa difusión específica. Grupos de 15 personas.
- **Sesión preparatoria** para los profesionales de los centros. Dossier educativo.
- **Envío de presentación** para sesión previa de motivación.
- **Indicaciones útiles**: consejos sobre recorridos accesibles para llegar al museo, información sobre servicios, así como solicitud de colaboración e implicación.
- **Llamada telefónica de confirmación** y envío detalles del grupo a las educadoras:
  - Nº de participantes, y de acompañantes
  - Características del grupo: edades, nivel general o particular...
  - Prever necesidades específicas: préstamo de sillas de ruedas, aparcamiento de vehículos adaptados, baja visión o audición...
  - Hora de llegada flexible (muchos centros vienen en transporte público), y de salida (turno de comidas en los centros).
  - Recordatorio de la sesión previa con el material enviado.
- Envío vía e-mail del **cuestionario de evaluación**.

¿Qué significa para ti “actuar”?

Piensa en personas famosas a las que ves en televisión, ¿te parece que actúan, o son naturales?

En el teatro, los actores suelen llevar ropa y objetos que nos permiten saber muchas cosas sobre ellos.

Y tú... ¿utilizas ropa u objetos personales?

¿Cómo actúas cuando te ves reflejado en un espejo?
¿Harías lo mismo si otras personas te estuviesen viendo?

¿Cómo actúas cuando te van a tomar una fotografía?
¿Harías lo mismo si no te das cuenta de que te están fotografiando?

Y tú... ¿haces teatro?

¿Actuamos a veces en nuestra vida diaria?
¿fingimos o simulamos cosas? ¿imitamos a otras personas o hacemos como si fuésemos de otra manera?

¿Actúas exactamente igual en tu casa y en el Centro?

¿Actúas o te comportas igual cuando estás solo o cuando estás con otras personas?

¿Actúas igual si esas personas son conocidas o desconocidas?

LAS OBRAS

Muchas obras del Museo Reina Sofía invitan a participar, a que los visitantes seamos también actores.

En el Museo vamos a ver obras de arte en las que el teatro y la idea de actuar están muy presentes.

Vamos a intentar averiguar quién está actuando en cada una de ellas.

Antropometría sin título, Yves Klein, 1960

86 misses en traje de baño, Equipo Realidad, 1968

*Costa Brava show,
Xavier Miserachs, 1965*

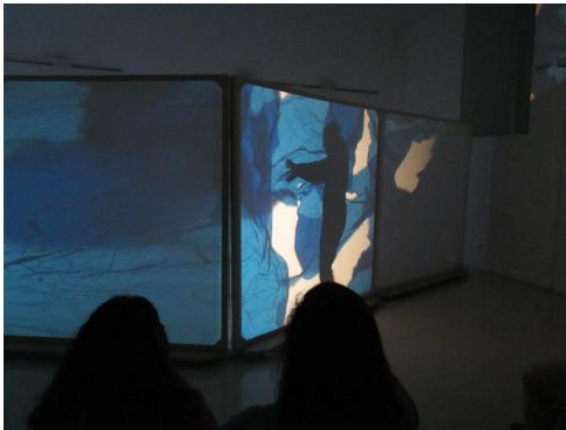
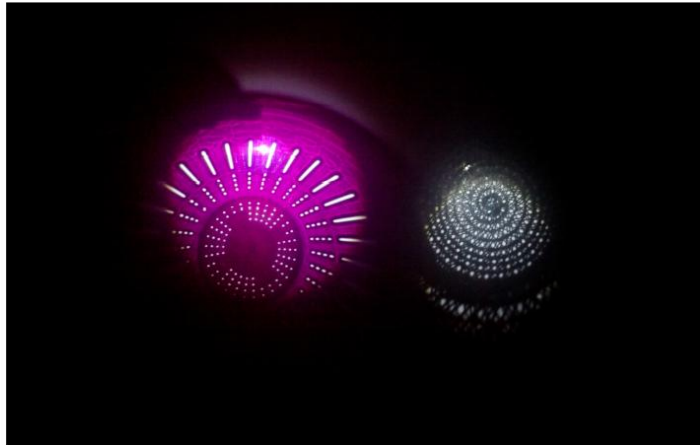

Caballate con lienzo,
Michelangelo Pistoletto, 1962-75

La oración, Darío Villalba, 1974

www.museoreinasofia.es/multimedia/actuar-sombra

Preparar la visita 0 Obras ENTRADAS Horarios y tarifas Hoy en el museo ES

MUSEO NACIONAL CENTRO DE ARTE REINA SOFIA

VISITA COLECCIÓN EXPOSICIONES ACTIVIDADES EDUCACIÓN CENTRO DE ESTUDIOS PRENSA PUBLICACIONES BIBLIOTECA Y CENTRO DE DOCUMENTACIÓN

Multimedia palabra clave

Inicio / Multimedia

Actuar en la Sombra
Septiembre, 2014
VÍDEO Educación

Relacionados
Actividades relacionadas

Me gusta 1 Tweet 0 G+ 0

Actuar en la sombra es una actividad que pretende expandir la experiencia artística hacia un campo de trabajo con el cuerpo y con la teatralidad. Creado por Teatres de la Llum, este taller busca explorar los elementos de teatralidad en obras seleccionadas de la Colección del Museo Reina Sofía, incorporando elementos tomados del trabajo teatral, como son el gesto, el lenguaje

VEURE EL VÍDEO

2.4 Museu de Sant Boi i CaixaForum Saragossa

Joanjo Esteban, historiador i tècnic del Museu de Sant Boi, va presentar la seva experiència amb col·lectius de Salut Mental.

Des de l'any 1998 el Museu de Sant Boi ha volgut tenir en compte a les persones en risc d'exclusió social i altres capacitats: des d'aleshores han estat treballant conjuntament amb molts col·lectius diferents projectes i programes de gestió cultural amb dinàmiques que han estimulat la millora i qualitat de vida de les persones, per una ciutat més cohesionada, solidària i cívica.

<http://www.museusantboi.cat/ca/activities/per-altres-col%C2%B7lectius/>

Araceli Fernández, educadora i gestora cultural de CaixaForum Saragossa, va compartir la seva llarga experiència amb col·lectius de salut mental. Actualment a CaixaForum desenvolupen activitats educatives adreçades a tots els col·lectius.

https://obrasocial.lacaixa.es/nuestroscentros/caixaforumzaragoza/caixaforumzaragoza_es.html

3 Glossari

Glossari vinculat a la xarxa d'atenció a persones amb diversitat funcional.

Aquest dossier ha estat elaborat per l'Institut Municipal de Persones amb Discapacitat per complementar les Jornades d'Accessibilitat i Inclusió Apropa Cultura 2015.

Objectiu: Realitzar una breu descripció dels serveis i equipaments vinculat a la xarxa d'atenció a persones amb diversitat funcional.

1. Xarxa de Salut Mental

Centres d'Atenció

Centre de Salut Mental de Persones Adultes: és un recurs d'atenció especialitzada ambulatoria i de suport a l'atenció primària de salut.

Què ofereix el CSMA

- Informació a la població sobre la salut i la malaltia mental
- Assistència mèdica i psicològica, orientació i tractament dels trastorns mentals
- Suport i/o tractament psicosocial per a les famílies dels malalts afectats
- Coordinació amb altres recursos assistencials, socials i jurídics
- Prevenció de la malaltia mental: activitats divulgatives, tallers psicoeducatius, assessorament de grups o entitats

Centre de Salut Mental Infantil i Juvenil: és un servei sanitari destinat a donar assistència ambulatoria especialitzada en salut mental a la població infantil i juvenil.

Què ofereix el CSMIJ?

- Diagnòstic, tractament i seguiment dels pacients
- Atenció i orientació a les famílies
- Suport a l'atenció primària sanitària per a la detecció i assistència dels trastorns mentals
- Coordinació amb els serveis sanitaris, educatius, socials i judicials per tal de donar una resposta adequada a les característiques de la salut mental en la infància i l'adolescència
- Aplicació de diferents programes assistencials: Programa d'atenció als trastorns mentals greus (TMG), Programa d'atenció al trastorn de la conducta alimentària, Programa Salut i Escola, Programa de suport a les residències de la DGAIA
- Participació en activitats dirigides a la prevenció de la malaltia i desenvolupament de funcions de promoció de la salut mental

Serveis:

Servei de Rehabilitació Comunitària: és un servei sanitari especialitzat que pertany a la Xarxa de Salut Mental del Servei Català de la Salut.

Quines funcions realitza?

El SRC realitza funcions d'atenció especialitzada a la salut mental i de rehabilitació psiquiàtrica en la comunitat.

Quins serveis ofereix?

- El SRC LC ofereix un conjunt de serveis de rehabilitació i inserció a la comunitat.
- Disseny de programes individualitzats de rehabilitació i reinserció social.
- Assessorament i recolzament a les famílies dels usuaris.
- Intervenció comunitària amb entitats públiques i privades en tasques de sensibilització, coordinació i organització de recursos pels usuaris.

Servei de llar residència: Són els establiments on les persones amb malaltia mental poden viure 24h del dia, amb l'ajut d'un equip de professionals multidisciplinaris que tenen l'objectiu de la integració social.

Servei de llar amb suport: Viuen tres o quatre persones amb un suport extern eventual. Aquest servei es presta en habitatges, generalment pisos, on les persones amb malaltia mental tenen un grau d'autonomia elevat i viuen sota la supervisió i el suport d'un equip professional que treballa per a la seva plena integració. El servei de llar amb suport, constitueix un recurs intermedi entre les llars residència i la vida autònoma.

Programa de suport a l'autonomia a la pròpia llar: És un programa especialitzat de suport a la vida autònoma de persones amb trastorn mental de l'Institut Català d'Assistència i Serveis Socials (ICASS).

Quines funcions realitza?

El PSAPL realitza funcions de suport a l'autonomia personal, adreçades al desenvolupament de la persona en les activitats de la vida diària, tant a la seva llar com en la comunitat, possibilitant la seva autonomia. A aquests efectes, dona suport a la persona en les activitats d'autocura domèstica i comunitària, ajudant i donant suport per planificar i gestionar la seva llar; els seus assumptes administratius i financers, la seva salut i la utilització dels recursos de la comunitat.

Quins serveis ofereix?

El PSAPL ofereix serveis en les següents àrees d'intervenció: la cura personal, la vida a la llar, la salut, la seguretat, la vida laboral, la vida familiar, la vida a la comunitat i la gestió de recursos. Les intervencions es formulen mitjançant un pla d'atenció personal.

Servei Pre-laboral: Promou la integració laboral de les persones amb malaltia mental mitjançant l'aprenentatge de les habilitats socials i laborals bàsiques durant un període de temps.

Aquest servei s'adreça a persones amb diagnòstics inclosos en la definició de Trastorns Mentals Severs (TMS), estabilitzades i compensades de la seva malaltia.

Les persones usuàries tenen entre 18 i 65 anys

Club social: És un recurs per fomentar, dins d'un marc de relacions, la participació i la inclusió social mitjançant el lleure. Es constitueix com una estructura de suport social per tal que les persones que hi participen disposin d'una xarxa social de referència i puguin superar els obstacles que dificulten la seva participació en activitats del seu entorn comunitari i, d'aquesta manera, poder gaudir del seu temps de lleure d'una forma satisfactòria.

2. Xarxa de Persones amb discapacitat

Serveis de Centres Ocupacionals: Els centres ocupacionals són equipaments d'acolliment diürn que ofereixen atenció rehabilitadora i habilitadora a persones amb discapacitat intel·lectual en edat laboral.

L'objectiu és capacitar les persones beneficiàries perquè aconseguixin la màxima integració social a través de l'ocupació activa.

Els serveis que ofereixen aquests centres són:

- Acolliment diürn i convivència (manutenció, higiene personal, activitats grupals de relació, descans, lleure, etc.)
- Programes individuals amb diversos nivells d'atenció en funció dels diferents graus de discapacitat:
  - Mesures rehabilitadores-habilitadores
  - Teràpia ocupacional i manteniment
  - Ajustament personal
  - Activitats formatives i prelaborals
  - Servei ocupacional d'inserció

Servei de teràpia ocupacional: El servei de teràpia ocupacional (STO) és l'alternativa des de l'àmbit dels serveis socials a la integració de les persones amb discapacitat intel·lectual que no poden incorporar-se al sistema de treball ordinari, quan no poden assolir un nivell de productivitat suficient.

Aquest servei té dues funcions principals:

- a. Ocupació terapèutica: Inclou activitats en què es pot veure un resultat material i satisfactori, i s'eviten les ocupacions estèrils i rutinàries. Aquestes activitats estan orientades a assolir habilitats, hàbits i conductes relacionades amb el treball i l'entorn laboral.
- b. Ajustament personal i social: Inclou activitats relacionades amb l'habilitació personal i la millora de la relació amb l'entorn social.

Servei d'Orientació i Inserció (SOI): El servei ocupacional d'inserció és una alternativa a la integració laboral d'aquelles persones amb discapacitat intel·lectual que, tot i que tenen aptituds laborals i productives, encara no es poden incorporar als centres especials de treball per manca de formació laboral o d'oferta de treball. Per tant, aquest servei esdevé un pas intermedi entre els centres ocupacionals i els centres especials de treball.

Les persones usuàries del SOI no tenen contracte laboral ni perceben cap salari, sinó que l'activitat pretén mantenir i estimular les capacitats laborals mentre esperen l'oportunitat d'incorporar-se a una activitat remunerada.

Servei de centre de dia d'atenció especialitzada temporal o permanent:

És un servei d'acolliment diürn per a persones que, a causa del seu grau de discapacitat intel·lectual, tenen una manca total d'independència personal i necessiten controls mèdics i periòdics i una atenció assistencial permanent.

Aquests centres tenen cura dels aspectes sanitaris i rehabilitadors de les persones que assisteixen i vetllen perquè assoleixin el màxim grau d'autonomia personal i d'integració social possible dins de les seves limitacions.

Servei de temps lliure: Aquest recurs assistencial consisteix en l'organització d'activitats de temps lliure per a persones amb discapacitat intel·lectual, amb l'objectiu de fomentar-ne la integració social.

El servei de temps lliure el promouen entitats jurídiques dedicades a la millora de la qualitat de vida de les persones amb discapacitat intel·lectual.

Serveis d'acolliment residencial: Des del Departament de Benestar Social i Família es contribueix a l'articulació i el manteniment d'una xarxa d'establiments destinats a millorar la qualitat de vida de les persones amb discapacitat intel·lectual.

D'una banda, aquest col·lectiu disposa d'un conjunt de centres d'atenció diürns que tenen cura d'aspectes sanitaris i rehabilitadors i alhora treballen per la seva integració social.

D'altra banda, existeix un ampli ventall d'establiments residencials per fomentar la vida autònoma de les persones amb discapacitat intel·lectual que no tenen resoltes les necessitats d'allotjament.

Els serveis d'acolliment residencial per a persones amb discapacitat intel·lectual inclouen diferents modalitats en funció de la intensitat de suport que s'ofereix a les persones usuàries.

Intensitats de suport:

- Suport intermitent: És el que es presta de manera esporàdica o episòdica, que es proporciona quan es necessita.
- Suport limitat: És el que es presta ocasionalment de manera continuada, durant un període de temps limitat, amb una freqüència regular i en alguns entorns de la vida de la persona (llar, treball, escola, vida comunitària, etc.).
- Suport extens: És el que es presta de manera continuada, sense límit de temps, amb una freqüència regular o alta i que afecta algunes situacions de la vida de la persona amb discapacitat (llar, treball, escola, vida comunitària, etc.). La persona depèn de tercers en determinades situacions.

3. Enllaços d'interès:

www.cermi.es

www.rpd.es

www.centac.es

www.cocarmi.cat

www.dincat.cat

www.ecom.cat

www.salutmental.org

www.xtec.cat/serveis/creda/a8901335

www.fesoca.org

www.acapps.org

www.implantecoclear.org

www.once.es

www.webacic.cat

www.b1b2b3.org

Apropa Cultura

c/ Lepant 150
08013 Barcelona

www.apropacultura.cat
apropa@apropacultura.cat

Ajuntament de Barcelona Àrea de Drets Socials

Servei de Promoció i Suport

València, 344, 1ª planta

08009 Barcelona

Tel. 93 413 28 08

www.bcn.cat/imd

sap@bcn.cat